

Izrael

soudců a králů

Jan Dvořák

Pokračování Příběhů Tóry

p3k

Izrael

soudců a králů

Jan Divočný

Nakladatelství P3K
Praha 2006

*Za finanční podporu při vydání této knihy
děkujeme panu Michalu Dostálovi.*

© Jan Divecký, 2006

© Nakladatelství P3K, 2006, 2011

ISBN 80-903584-4-6 (Petr Karas)

ISBN 80-903587-4-8 (Karel Kupka)

ISBN 978-80-87186-14-5 (eKniha PDF)

Obsah

Předmluva	7
Úvodem – Židovský král	9
<i>Kniha Jéhošua</i>	
1. Jéhošua bin Nun, generál s Tórou	14
2. Jericho, Aj a Givon, tři kroky vpřed	22
3. Dobytí a rozdělení země, od zázraků k realitě	30
<i>Kniha Soudců (Šoftim)</i>	
4. Tvrdý pád na zem	38
5. Ženy v hlavní roli	44
6. Gidonův meč a Avimelechovo trní	50
7. Jiftachův slib a Šimšonovy vlasy	58
8. Černočerná tma hříchu	68
<i>Kniha Šmuelova</i>	
9. Šmuel – otec proroků	76
10. Šaul ben Kiš, o hlavu výš	82
11. Šaul a David	92
12. Král David	102
13. Hřích a trest	116
Slovník pojmů	131
Užitá literatura a citovaní autoři	139
Hebrejské a české přepisy biblických jmen	140

Předmluva

Tóra je knihou, které chybí happy-end. Generace osvobozená z egyptského otroctví a obdarovaná na hoře Sinaj Božími příkazy umírá po čtyřicetiletém putování pouští před branami Izraele, na březích řeky Jordánu. Podle rabínské tradice měla vzniknout jen šestice biblických knih – Pět knih Mojžíšových a kniha Jehošua (Jozue), ve které měl být příběh Tóry završen a naplněn. Židovský národ ale zhřešil, ne jednou, ale opakovaně. Bůh Izraelce trestal, ale zároveň je učil, jak mají chyby napravovat. Z chyb předků se dodnes učíme i my a jejich hříchům vlastně paradoxně vdčíme za další knihy.

Chceme-li jednoduše pochopit roli starověkých proroků, představme si je jako tiskové mluvčí. Úkolem proroků není odkrývat budoucnost, úkolem proroků je sdělovat lidem Boží vůli. Prorok je v Tanachu (Bibli) často nucen říkat věci, které se mu nelíbí. Jona (Jonáš) chtěl raději zemřít než konat svůj úkol, Šmuel (Samuel) proti svému přesvědčení pomazal první dva krále Izraele, proroci byli posíláni ke králům, aby je v ohrožení vlastního života kritizovali, Jirmejahu (Jeremjáš) musel oznámit zničení Chrámu a Jeruzaléma, a dokonce i sám Moše (Mojžíš) se snažil svému úkolu vyhnout. Ne každý prorok přitom sepsal knihu svých výroků. Byli proroci, kteří jen řekli, co říci měli, a tím jejich úkol skončil. V Tanachu například chybí kniha proroka Natana, který působil v dobách krále Davida a spolurozhodoval o stavbě Chrámu. Proč? Protože mezi dvacet čtyři knih Tanachu byly vybrány jen ty texty, které hovoří o věcech nadčasových. Proto musíme Tanach chápat jako stále živou knihu pořád aktuálních textů.

Knihy *Izrael soudců a králů* se soustředí na hlavní příběhy prvních tří prorockých knih (Jehošua, Soudců a Šmuel), které pokrývají časový úsek asi čtyř set padesáti let života židovského národa v zemi Izrael, od příchodu z Egypta do ustavení dědičného království, kterému se pak věnují knihy následující, zejména kniha Královská.

Od počátku jsem se snažil, aby kniha vycházela z židovského pohledu na biblické události, přičemž jsem se opíral o klasické komentátory a texty, jejichž výčet naleznete v seznamu užitě literatury a citovaných autorů. Proto jsem také, pokud to bylo možné, volil hebrejské varianty jmen postav a knih. Pro čtenáře zvyklé na české názvosloví, uvádím u známějších jmen při prvním užití hebrejského výrazu v závorce český ekvivalent, například Šimšon (Samson). Kompletní dvojice variant (hebrejská – česká/ekumenická) jsou uvedeny vzadu v knize. Jen u „nejzažitéjších“ jmen používáme český popis – kniha Mojžíšova, Šalomounův Chrám. Pro hebrejskou Bibli („Starý zákon“) užívám tradiční označení Tanach. Protože příběhy prorockých knih jsou mezi českou populací méně známé než příběhy Tóry, věnuji se v každé kapitole i stručnému (volnému) převyprávění samotného děje. Pokud někdy cituji hebrejský úryvek, přepisuji ho do latinky velkými písmeny tak, aby ho český čtenář správně vyslovil. Například hebrejské slovo CELA (žebro) vyslovte stejně jako místo pro předběžně zadržené. Součástí knihy je i abecedně řazený slovníček vybraných pojmů.

Orientace v textu

Abychom se v textu Tanachu snáze orientovali, nabízím jednotný a jednoduchý styl lokalizace textu. K tomu využívám obvyklé členění knih na kapitoly a věty.

Příklad:

J 1:1–10 tedy znamená kniha Jehošua, 1. kapitola, věty 1 až 10.

Užívané zkratky:

M – kniha Mojžíšova (1–5)

J – kniha Jehošua

S – kniha Soudců

Šm – kniha Šmuelova (1, 2)

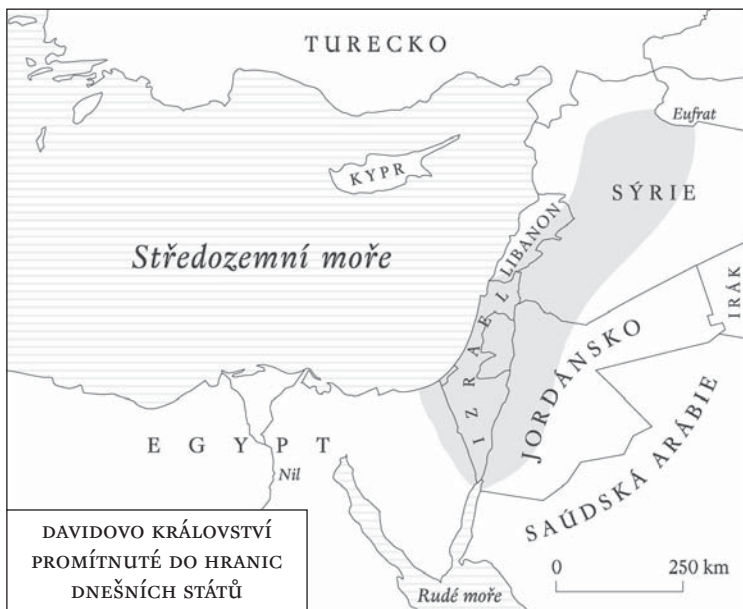
Kr – kniha Královská (1, 2)

DH – Kroniky (1, 2) [Letopisy]

Ž – Žalmy

Úvodem – Židovský král

Jen málokteré téma v Tóře je tak ambivalentní jako téma vlády, moci a potažmo královské moci. V Páté knize Mojžíšově je psáno: „Až vstoupíte do té země, kterou vám Bůh dává, a osídíte ji, řeknete si: Ustanovme si nad sebou krále jako ostatní národy v okolí.“ Středověcí učenci se přou o podstatu této věty: podle Rambama je zde uveden příkaz (povinnost) ustanovit si krále, podle Ibn Ezry je zde uvedena možnost si krále vybrat a Avarvanel rovnou hovoří o stavu nouze. Zdá se, že právě Avarvanel se svými bohatými politickými zkušenostmi vnímal vládu mocných jako nezbytné zlo. Podle něj Tóra pouze vychází vstříc lidské slabosti a činí z nouze ctnost – povoluje ustanovení krále.

I Tóra nám jasně naznačuje, že politika jde mimo ni, vždyť původní uspořádání výkonné moci navrhl Mošemu jeho nežidovský tchán Jitro a text si dává záležet, aby nám to patřičně zdůraznil. Moc korumpuje a absolutní moc korumpuje absolutně. I nejmoudřejší z lidí, král Šlomo (Šalomoun), upadl do osidel moci a postupně porušil příkazy Tóry, o kterých si myslel, že je má plně pod kontrolou. Když lid prosil Šmuela o krále, prorok se něj zle obořil, až ho Bůh musel „uklidnit“, když mu sdělil, že lid se přece nebouří proti Šmuelovi, ale proti samotnému Stvořiteli. Pochopit tuto myšlenku nám pomáhá soudce Gidon, který byl svého času tak úspěšný, že ho lid jako prvního požádal, aby přijal královskou korunu. Gidon to ovšem odmítl slovy: „Nebudu vám vládnout já ani můj syn. Jen Bůh vám bude vládnout.“

Tóra se raději než teoriím vládnutí věnuje člověku, jeho svobodné vůli a fungování lidské společnosti (dnes bychom mohli říci občanské společnosti). Celá historie nám ukazuje, že silní mají ve zvyku utiskovat slabší. Biblickým příkladem a symbolem je starověký Egypt, který tak krutě zotročil hebrejské příchozí, že se společný zážitek prožité nesvobody stal jedním ze základních pilířů formování židovského národa.

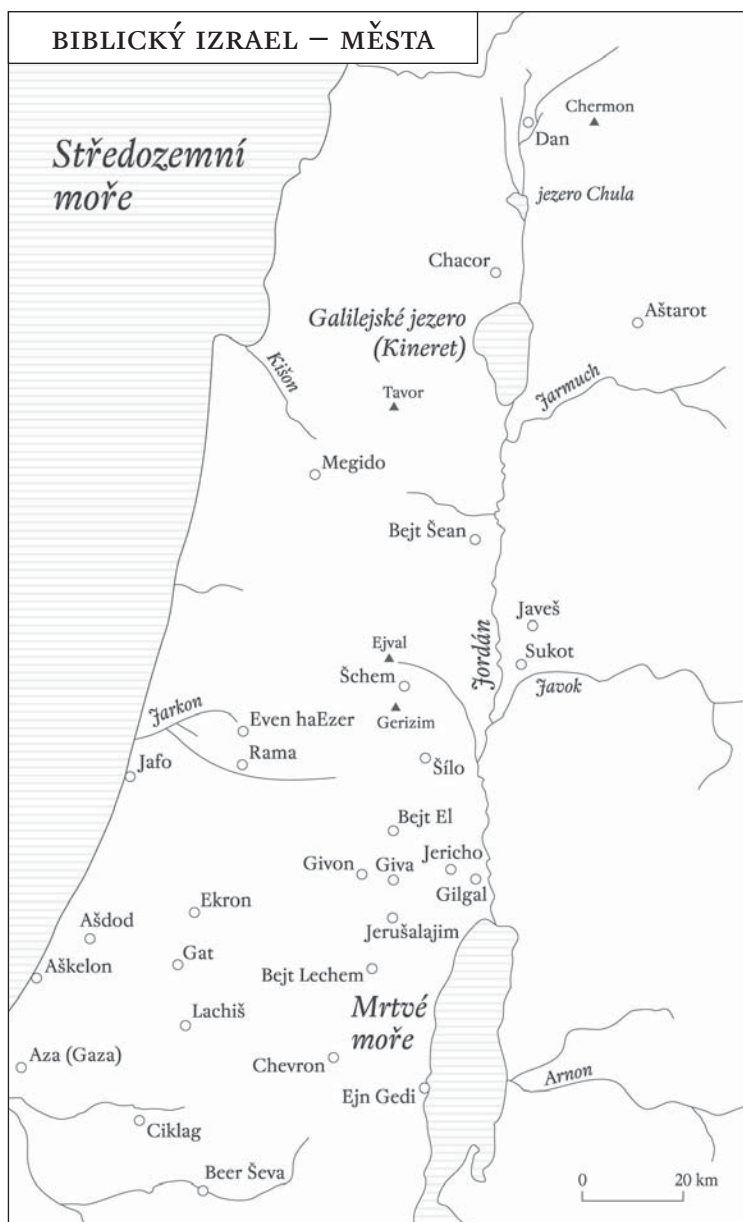
Úkolem osvobozených otroků bylo vybudovat spravedlivější společnost, v níž se nikdo nepovyšuje nad druhé, společnost, v níž je jediným vladařem Bůh. Jistou ochutnávku si dopřáváme každý sedmý den, na šabat, v den, kdy nikdo nesmí být nikým nucen pracovat, ani otrok, a dokonce ani zvíře. Ovládání člověka člověkem odporuje logice Tóry. Přesto se v závěru knihy Soudců dočítáme o krizi: „Izrael neměl krále a každý si dělal, co chtěl.“ V nedokonalém světě, v němž žijeme, představuje život bez vlády zdroj chaosu, nemožnost chránit sebe a své blízké. A vede také k modloslužbě, kterou není možné zastavit.

Napětí mezi Gidonovým „jen Bůh vám bude vládnout“ a tragickým „každý si dělal, co chtěl“ definuje problém židovského pojetí politiky. Židovský národ si vyzkoušel různé formy vlády – vládu starších, soudců, králů, učenců, vládu obecních samospráv a od roku 1948 i zastupitelskou demokracii. Ale každá vláda je horší, než Boží vláda. Výsledek tohoto trvalého napětí je ale fenomenální: se vznikem království začínáme hovořit též o době proroků. Proroci často kritizovali zkorumpovanou vládu a stali se prvními velkými kritiky vládnoucí moci. Bůh svěřil člověku možnost vlády, neslevil ale z nároků na lidi kladených.

Tóra se mnohem víc než o politiku stará o skutečné fungování společnosti. Jestliže celý západní svět, Platonem a Aristotelem počínaje, staví do centra zájmu politiky stát a jeho chod, židovský pohled má jinou prioritu – chod unikátního lidského společenství, založeného na zákonech Tóry. I proto mohl židovský národ přežít bez vlastního státu. Není nezajímavé sledovat současný Izrael. Židé žili dva tisíce let bez možnosti podílet se na výkonné moci. Ustavením vlastního státu se vrátili k dávnému dilematu. Alespoň jedno poučení je jasné: k založení a udržení státu je potřeba síly, ta ale nestačí k vybudování společnosti, odrážející Boží představu o člověku.

*Rabín Jonathan Sacks: Covenant & Conversation
(upraveno)*

BIBLICKÝ IZRAEL – MĚSTA

יָאֵם לְשִׁבְתוֹ וַיִּתֵּן לָהֶם מְקוֹם בְּרִאשׁ הַקְּרוּאִים וַהֲמָה בְּשָׁלֶשׁ אִישׁ
מִר שְׂמוּאֵל לְטַבַּח תְּנֶה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אֶמְרָתִי אֵלֶיךָ שִׁים
הָ עִמָּךְ: וַיֵּרָם הַטַּבַּח אֶת־הַשּׁוֹק וַהֲעֲלִיהָ וַיִּשֶׁם | לִפְנֵי שְׂאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה
שְׂאֵר שִׁים־לְפָנֶיךָ אֲכַל כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר־לָךְ לֵאמֹר הָעַם | הִקְרָאתִי וַיֹּאכַל

ול בראש הקרואים בסעדת הובת בבמה ובכ-כד)

הַמְּלָאִים לְמִשָּׁה הִנֵּה לְמַנְה... וְשֵׁם ח כטו) וַהֲעֲלִיהָ —
זָמַר: הַבָּשָׂר אֲשֶׁר הִנֵּה מִנְחָה עַל הַשּׁוֹק, וְלֹא פָרַשׁ
הַכְּתוּב אֵיזָה כְּשֶׁר הִנֵּה, וַחֲלָקוּ בּו חו"ל: ר' יוֹסֵפֶן
אוֹמֵר: שׁוֹק וְאֵלֶיהָ י, ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שׁוֹק וְחֲזָה,
וְר' שְׂמוּאֵל כִּר נִחְמָנִי אוֹמֵר: שׁוֹק וְשִׁפִּי (רש"י: כף
הַרְרָה הַסּוֹכֵב עִצֵּם הַקּוֹלִית): וַיּוֹסֵפֶן מִרְגָּם: שְׁאָר וְרִמְיָה
(= שׁוֹק וִירְכֹו), וְכֵן רש"י: י, יֹאמֵר — שְׂמוּאֵל אֵל
שְׂאוּל (עי' רש"י: ד"ק), הַנְּשָׂאָר — אֵין עֲנִינוּ הַנְּשָׂאָר
מִסַּעֲדַת הַזֶּבֶחַ, אֲלֹא הַחֶלֶק הַמְּבַחֵר הַנְּשָׂאָר בִּידֵי הַטַּבַּח
לְאַחַר שִׁשִּׁם לִפְנֵי הַסַּעֲדָה עַל הַשְּׁלֶחֶן מִנּוּחַ מִנּוּחַ לִפְנֵי
מִסְפַּר הַקְּרוּאִים 'וְהוֹצֵב לְכַר לְצִרְקָד' (רש"י: י, 'שִׁים־
לְפָנֶיךָ — הַשּׁוֹשֵׁם לְפָנֶיךָ', כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר־לָךְ —
כְּלוּמָר: אֶמְרָתִי (לְטַבַּח) לְשִׁמּוּר לָךְ אֵת הַמִּנְחָה 'לְמוֹעֵד',
וּמִסְפַּכֵּר שְׂמוֹעֵד כֵּאן כִּסְשֵׁנָה הַרְבָּאָה, הֵן בְּמִשְׁמַעוֹת
וְכֵן, וְהוּא מוֹעֵד הַסַּעֲדָה, הֵן בְּמִשְׁמַעוֹת קֹהֵל 'קְרָאִי מוֹעֵד
אֲנִישֵׁי־שִׁם' (במ' טו כו) הַנּוֹעֲדִים וְהַנִּיחִים בְּצִרְקָד צְבוּרָה, וְכֵאן
רִמּוּ לוֹ שְׂמוּאֵל כִּוָּה שְׁהוּא מִסֵּב לֹא עִם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים,
כִּי אִם עִם אֲנָשִׁי 'מוֹעֵד', וּמִבִּינָן שְׁמִנָה מִיחֲדַת זו לְגִדְלָה,
הַרְרָה וְרִמּוּ לוֹ שְׁעִתִּיד הוּא לְהַחֲמִינּוּת לְמֶלֶךְ', לֵאמֹר
הָעַם קְרָאתִי — אֲפֹשֶׁר שְׂדִכּוּר זֶה הוּא פְרוֹשׁ לְלְמוֹעֵד,
כְּלוּמָר: הֵם הַקְּרוּאִים הֵם הַמוֹעֵד, וְהֵם הֵם 'הָעַם'
שְׁקָרָתִי', וְאֲפֹשֶׁר שְׁקָאָן רָמּו שְׂמוּאֵל לְשְׂאוּל רִמּוּ נֹסֵף
שְׁכָּרָה קְרָא אֵת הָעַם לְאֶסְפָּה הַעֲזוּרָה לְבַחַר בְּמֶלֶךְ,

КНИГА JEHOŠUA

ספר יהושע

וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל — עֲבָדִים (עי' רש"י: לבר' טו ג
אֲחֵר וְאֵל לֹא עָנָהוּ כְּמִלִּים אֲלֹא לְקַח וְהִיא: לְשִׁבְתָּהּ
אֵל הַלְשָׁכָה, הוּא חֲדָר שְׁהָה סְמוּךְ לְבִמְה', בְּרִאשׁ
וְאִים — בְּמִלִּי הַשּׁוֹק מִסְפַּכֵּן
וְכֵר אֵיזָה מְקוֹם מִסֵּב הַגְּדוּל (רש"י): וּמִסְפַּכֵּר
הַשְּׁחִיבֵי ה' לְשְׂמוּאֵל כִּי יִשְׁלַח לוֹ מִתָּר 'אִישׁ מֵאֶרֶץ
כֵּן וְלַעֲלֵי טו-טו) וּמִן מִדָּר אֵת הַקְּרוּאִים תֵּאֲלֶה, הֵם
אֵין מוֹעֵד אֲנִישֵׁי־שִׁם' (במ' טו כו), הַעוֹמְדִים בְּרִאשׁ
אֵל וְבָהֶם נוֹעֲצִים בְּכָל דְּבָר הַנּוֹעֵץ לְכָלל יִשְׂרָאֵל.
שֶׁר שְׁעֵבֵב שְׂמוּאֵל אֲצִלוּ בְּהַרְקָה אֶתְדִים מִקְּנִי
אֵל, מֵאֲלֶה שְׁנַתְקַבְּצוּ אֵלָיו וְלַעֲלֵי ח ה, וְרִאָה שֵׁם כְּבֹו,
וְשִׁם אִישׁ — 'הַכֹּהֵן הַיָּחִיד הַשְּׁעוּרָה, רָצָה לִזְמֹר
שִׁים פְּחוֹת מִעֵט אִו יִתָּר מִעֵט' (רש"י: י, י,
כג) הַמִּנְחָה — טִיבָה וְתִפְרֵשׁ בְּפִסּוּק הַכָּא: הַשּׁוֹק
לִיָּהּ (ה"א הַיָּדְעָה בָּאָה לִפְנֵי מִלַּת נִתְּם 'אֲשֶׁר'), שִׁים
הָ עִמָּךְ — שְׂמַר אוֹתָהּ בְּפָנֶי עֲצָמָה לְכַבֵּד בָּה אֵת
יִשְׁרָאֵל אֲשֶׁר אוֹמֵר לָךְ לְתַתָּה לוֹ.
כד) וַיֵּרָם הַטַּבַּח אֶת־הַשּׁוֹק — 'שׁוֹק הַיָּמִיד נִחְמָנֵה
נִיחִים (ויק' ז לב), וּבְמַתְנֶה זו הֵם זְכוּ 'בָּיִם הַקְּרִיב אֶתְּם
נָן לֹח',... בָּיִם מִשְׁחוֹ אֶתְּם' וְשֵׁם שֵׁם לֹח, (כֵּן מְצָאֵנוּ
עַל מִשְׁהָ נַחֲמָדָה 'מִנְחָה' מִיחֲדַת בְּשַׁעַת תְּנַפַּח הַמִּשְׁפָּן:
ח מִשָּׁה אֲחֵתְהוֹה נִיפְסָהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי ה' מֵאִיל

וכן היו לשכות במקדש שלמה (יר' לה ב, ד), בבית שני (נחמ' י לח) ובימקדש יחזקאל (יר' מ ז),
היווני וכן יוסף בן מתתיהו מדברים על שבועים קרואים, כנראה בהשפעת מספר זקני ישראל בימי משה (שמי' כ ד ועור),
עי' ב' עבדה זרה כה ע"א: יר' מגילה א יד ומד"ש לבחובנו.
כלומר: ר' יוחנן דורש כאן הלצה אליה בעיניו, ור"י ריכער (מקרא ומסורת), קלחנברג תרפ"ד עמ' 52) פירש: העליה —
שם כלי ע"פ דבה"ב כד ר'י: והעלות, כלומר: הטבח שם את השוק על כלי מכובה, הרימו והנישו לפניו.
ורש"י כנמרא שם ר"ה 'דמחית' ולפסוקו פירש, שאין החוה ושוק נוהגים בבמה קטנה (והמובא ברמב"ם — במה קטנה החוה),
והמשאיר מכות (בניגוד ליותר), כמו: וישאר אך נח (בר' ז כג).
רש"י: הוא בינוני פעול, כמו: ושים בסלע קנך (במ' כד כא), ואינונו ציווי, כי הרי כבר שם הטבח את המנה לפניו (רש"י),
פירוש אחר: כוונתו להדגיש, כי באכלו את מנחו לא יגרע כלום ממנח הקרואים, שכן היא נעדרת לו מלכתחילה.
ורש"י פירש דיבור זה: אמירתו היתה לטבח, העם קראתי לטעודה וידע אני מספרם, וזהוהר במנותם ונתתי לו המנות למספרם
לח שמורה לצורכך, ור"י קרא פירש: 'כי למועד שמור לך' ממועד שקראתי את העם... ושמתיו לך.

Jehošua bin Nun, generál s Tórou

יְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה; וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה לְאָמֹר
 מֹשֶׁה עַבְדִּי מָת; וַעֲתָה קוּם עֲבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּה
 וְכָל-הָעָם הַזֶּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל

Jehošua bin Nun (Jozue, syn Núnův) je jedním ze dvou hrdinů Tóry, kterým bylo dovoleno vstoupit do Zaslíbené země. Se svým druhem Kalevem si vysloužil generační výjimku úspěšným průzkumem Kenaánu a neohroženým vystupováním proti zlomyslným pomluvám deseti dalších průzkumníků (4M 14:30). Na jeho bedrech spočinul nelehký úkol získat pro potomky praotců zemi Izrael.

Kdo byl Jehošua a co o něm víme? Podle Talmudu byl autorem knihy, která nese jeho jméno, ale nejen to. Z Tóry ho známe ve dvou rolích. Na jedné straně jako generála izraelského vojska, který vedl při putování sinajskou pouští své muže do bitvy s Amalekity, na druhé straně jako Mošeho nejvěrnějšího žáka, který na svého učitele čekal pod horou Sinaj a nikdy neopouštěl studovnu. Učenec Tóry a generál není v Jehošuoově případě protimluv. Jehošua byl knížetem kmene Efraim, sám se vypracoval svou pílí a schopnostmi. Moše možná doufal, že jeho dědicem bude jeden z jeho synů, ale Bůh mu řekl jasně: „Vlož na Jehošuu svou ruku a ustanov ho svým nástupcem.“ Opření ruky, hebrejsky *SMICHA*, od té doby symbolizuje důvěru učitele (rabína) v žáka, uznání jeho schopností.

„Pokud byla Mošeho tvář Sluncem, je ta Jehošuoova Měsícem“ – nic nevystihuje Mošeho nástupce lépe než tento citát z Talmudu. Jehošua bin Nun byl věrným žákem, lpěl na svém učiteli a nikdy ho neopouštěl. Tak jako Měsíc přijímá své světlo od Slunce, tak Jehošua přijal Tóru od Mošeho. Měsíc se Slunci podobá, ale stejný není. Tak jako se měsíční světlo nevyrovná slunečnímu, tak se ani Jehošua nemohl rovnat svému učiteli. Na druhou stranu – Slunce vše ostatní na nebi zastíní, Měsíc dává prostor i menším hvězdám.

Možná to je důvod, proč se proti Mošemu reptalo, zatímco Jehošua nemusel nikdy čelit ani té nejmenší vzpouře. Mimochodem, Jehošuoovo vyvolení z nebes (Mošeho prorocství) a uznání lidem (přesněji Sanhedrinem, J 1:16) vytvořilo do budoucna precedent volby židovského krále.

Mošeho smrt národ hluboce zasáhla, ale každá velká ztráta také stmeluje. Připomínkou Mošeho smrti začíná kniha jeho žáka. Co o knize Jehošua říci úvodem? Je první prorockou knihou Tanachu a zabývá se příběhy jen jedné generace – té, která vstoupila do Izraele, dobyla ho a usídlila se v něm. V celé knize je popsán jen jeden jediný hřích (muže jménem Achan), protože lid sloužil Bohu „bezvýhradně a věrně“ (J 24:14). Velkým tématem knihy je země Izrael, její dobytí, její hranice a její rozdělení mezi kmeny, přesto není kniha Jehošua historickým či zeměpisným pojednáním. Jejím pravým smyslem je nabídnout představu vysoce morálního života v podmínkách reálného života na zemi. Jehošua, autor a hlavní hrdina knihy, je voják, vojevůdce a stratég, ale na každém kroku s sebou nosí svitek Tóry. Tradice ho vnímá jako velmi komplexní osobnost a označuje ho na různých místech učencem (CHACHAM), prorokem (NAVI), soudcem (ŠOFET), králem (MELECH) a generálem (SAR CAVA).

(J 1:7) Jen buď pevný a samostatný, velmi dbej, abys dodržoval veškerou Nauku, kterou ti přikázal Moše, můj služebník, neodklánej se od ní napravo ani nalevo, aby ses choval rozumně všude, kam půjdeš. Ať se nevzdálí kniha této Nauky od tvých úst a říkej si v ní dnem i nocí, abys dbal na dodržování všeho, co je v ní napsáno...

Jehošua věděl, že klíčem k úspěchu Izraele je jeho věrnost Tóře.

וַיִּשְׁלַח הוֹשֵׁעַ בֶּן-נוּן מִן-הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם-אֲנָשִׁים מִרְגָּלִים הָרֹחַשׁ לֵאמֹר לְכוּ
וְרַחֲמוּ אֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-יְרִיחוֹ; וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית-אִשָּׁה וְהָיָה רֹחַב וַיִּשְׁכְּבוּ-שָׁמָּה
וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר: הֲנֵה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַפֵּר אֶת-הָאָרֶץ
וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל-רֹחַב לֵאמֹר: הֲצִיֵּאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים
אֵלַיךְ אֲשֶׁר-בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי לְחַפֵּר אֶת-כָּל-הָאָרֶץ בָּאוּ

Průzkum Jericha

Už jsme řekli, že Jehošua byl voják, ale také velmi zbožný muž, Mošeho nejlepší žák. Z dnešního pohledu byl Jehošua generálem

armády i jejím vrchním rabínem, a ti se často přou, kdo (nebo co) rozhoduje o vítězství ve válce. Zkušenost velitelů, odvaha mužů, síla zbraní, nebo je vše v Božích rukou? A k čemu pak průzkum? Není jen zpochybněním víry? (Mezi námi, nepadlo nakonec Jericho zcela nevojenským způsobem?) Jehošua se k průzkumu odhodlal i po katastrofální zkušenosti s posledním průzkumem země před čtyřiceti lety. Rozhodl se správně a ve své první velké zkoušce uspěl. Jeho představa, že je nutné normálně fungovat v reálném světě, což symbolizuje přechod z pouště do obydlené země „setby a sklizně“, nijak nenarušila jeho víru. Naopak.

Téma průzkumu se přirozeně dotýká jedné ze základních otázek náboženského života: „Do jaké míry má smysl lidské snažení, co vše je předem dáno?“ Možná znáte ten vtip, kdy si Kohn hrozně moc přeje vyhrát v loterii, horoucně se modlí v synagoze, až mu Bůh nakonec po letech modliteb řekne, ať si tedy konečně koupí los.

Před branami Jericha šli Izraelci do bitvy, ve které je Bůh ujistil o úspěchu. Není v takovém případě snaha poznat rozmístění nepřátelských sil projevem nedůvěry v Boží ujištění? Jehošua nás učí, že ne. Evidentně se poučil z Mošeho neúspěchu, odmítl pompézní agitační akci, nechtěl přesvědčovat lid o krásách země. Ví, co musí učinit, a doufá, že Bůh bude s ním. V tichosti posílá do Jericha dva muže a dává jim čistě výzvědný úkol. Text knihy nám neprozrazuje jejich jména, ale rozhodně nešlo o dvanáct ambiciózních knížat.

Jehošua bin Nun vyslal z tábora dva vyzvědače, aby prozkoumali zemi a Jericho, a oni šli, až přišli do Rachavina nevěstince. Jerišský král se o zvědech doslechl a vyslal k Rachav své vojáky. Rachav proto oba Izraelce rychle ukryla na střeše svého domu a vojákům namluvila, že o žádných vyzvědačích nic neví. Když bylo nebezpečí zažehnáno, vylezla Rachav za zvědy na střechu, kde jim řekla: „Vím, že vám dal Bůh tuto zemi. Na všechny tady padla veliká hrůza, když jsme slyšeli, jak vám Bůh vysušil Rákosové moře a co učinil dvěma emorejským králům v Zajordání. Bojíme se vás, protože vás Bůh je Bohem nebe i země. Přísahaňte mi, že mi oplatíte mou šlechetnost a ušetříte mě a můj dům.“ Když jí to slíbili, spustila je po laně z hradeb města a ještě jim poradila, kde se mají cestou zpět skrývat před královými vojáky. Po třech dnech se oba průzkumníci vrátili k Jehošuaovi a řekli mu vše, co zjistili.

Ještě pod Mošeho vedením obsadili Izraelci území dvou zjordánských království a na jedenatřicet kenaánských státečků padla hrůza. Z pouště přicházející Židé se utábořili v jejich těsném sousedství na východním břehu Jordánu a nijak se netajili svými úmysly dobýt celý Kenaán. Jehošua rozeslal všem králům na západ od Jordánu dopis, ve kterém jim oznamoval, že se buď podrobí (což znamená, že přijmou izraelskou vládu a vzdají se modloslužby), nebo musí ze země odejít. S oznámením přišlo i varování, že neuposlechnutí znamená boj na život a na smrt. Kenaánští králové si vybrali boj, byť podle tradice jeden z národů, Girgašim, vzal varování vážně a opustil zemi. Ostatní panovníci se z obav před silným nepřítelem spojili v mohutnou obrannou koalici a každý vyslal část svých vojsk do Jericha, které bylo považováno za klíčovou pevnost a jakousi vstupní bránu do země.

Když dva izraelští muži vstoupili do města, určitě si nepřipadali jako „kobylinky v očích obrů“. Nová židovská generace již netrpěla komplexem propuštěných otroků, který spoluzapříčinil nešťastný výsledek Mošeho průzkumu před čtyřiceti lety. Oba muži byli sebevědomí, dnes bychom mohli říci „izraelští“. Rychle se zorientovali, zjistili, že je Jericho plné vojáků z různých království, a vstoupili do nevěstince těsně u hradeb města. Podle některých názorů šlo o běžnou hospodu, ale na každý pád to bylo místo, kde se vás nikdo na nic nevyptává a kde se koncentruje větší množství mužů. Existuje i jiný komentář, podle kterého byli průzkumníci taženi k Rachav, majitelce nevěstince, protože se jí mělo dostat odměny a záchrany. Vzhledem k tomu, jak nevojensky město padlo, jediným reálným výsledkem průzkumu byla nakonec právě záchrana Rachav, která pak podle tradice konvertovala a stala Jehošuuovou manželkou. S čím se tedy průzkumníci vrátili zpět k Jehošuuovi? Se zprávou, že Kenaánci nevěří ve své vítězství. To bylo vše, co zkušený Jehošua potřeboval vědět.

Pomohla Rachav zvědům ze strachu o vlastní život? Zdá se, že ne, že její motivací byla skutečně víra v Boha Izraele, kterého sama nazvala Bohem nebe a země. Mohli bychom říci, že Rachav si sama za sebe zvolila první z Jehošuuových možností – přijala vládu Izraele a jeho Boha. Její odměnou nebyl jen zachráněný život a sňatek s Jehošuuou, Talmud uvádí, že z ní vzešlo osm proroků a kněží, mezi nimi i prorok Jirmejahu, autor několika biblických knih včetně knihy Královské. Když už jsme u citátů z Talmudu, uvedme ještě, že podle traktátu Megila žily na zemi čtyři výjimečně krásné

ženy – Sára, Rachav, Avigail (Abígajil) a Ester. To, že nebyla Rachav jen tak někdo, uvádí i traktát Zevachim, když tvrdí, že na Zemi nebyl žádný princ a vladař, který by nenavštívil nevěstku Rachav. A do třetice citát: „Kdo lhal a zasloužil si tím tento i příští svět? Rachav, když namluvila jerišským vojákům, že o žádných zvědech nic neví.“ Příběh nevěstky Rachav v Jerichu připomíná příběh sodomského Lota. Jericho i Sdom (Sodoma) byla města odsouzená k zániku, v obou případech byl zachránce nakonec sám zachráněn. Lot se ujal andělů, Rachav izraelských vojáků. I hřích měst byl podobný – Sodoma odmítala vpouštět hosty, Jericho odmítlo vpustit Izrael. Rachav a Lot byli výjimkou.

I když to text knihy Jehošua neuvádí, víme z midraše, kdo byli ti dva průzkumníci – zkušený Kalev a horlivý kněz Pinchas. Můžeme se pokusit odhadnout, kdy do Jericha vstoupili? S určitou opatrností ano. Podle židovské tradice byl Šalomounův (první) Chrám zničen 850 let po Jehošuvě příchodu do Izraele. Byl-li tedy Chrám zničen v roce 586 př. o. l., vstoupili Izraelci do země v roce 1436 př. o. l. Nebo opatrněji řečeno na přelomu patnáctého a čtrnáctého století. (Historici většinou uvádějí pozdější datum – o jedno až dvě století.) V egyptských královských archivech (el Amarna) z doby faraonů Amenhotepa III. a Amenhotepa IV./Achnatona (přibližně 1391–1334 př. o. l.) se našlo na tři sta dopisů zaslaných vazalskými kenaánskými králi, ve kterých se zmiňují o nebezpečí, které jim hrozí od národa „Chabiru“, což by měl být akkadský překlad slova Hebrejci. V dopisech je zaznamenán pokorný dík Egyptu za poskytovanou ochranu i různá udání na sousední krále, kteří se s „Chabiru“ tajně paktují. V dopisech jsou zmiňována města, která uvádí i kniha Jehošua (Jerušalajim, Šchem, Lachiš, Megido, Bejt Šean) a například jeruzalémský král si stěžuje na šchemského, že uzavřel s „Chabiru“ smlouvu. Kniha Jehošua se skutečně nikde nezmiňuje o válce proti Šchemu (Nábulusu), jen ho vypočítává mezi ovládnutými městy. Nesmíme také zapomínat, že střety s Kenaánci pokračovaly až hluboko do doby soudců a poslední velkou válkou byl střet Baraka s Javinem a Sisrou u hory Tavor (Tábor).

A ještě pár slov k samotnému Jerichu. Jericho je nejstarším městem v Izraeli (a podle mnohých i na světě), založeným na úsvitu dějin. Důvodem vzniku byla jednoznačně potřeba chráněného místa, protože v okolí Jericha se zrodilo závlahové zemědělství spojené s intenzivním pěstováním obilí. Obyvatelé nechtěli

utíkat jinam a před nájezdníky se skrývali ve městě. Nálezy prvního zemědělského osídlení jsou datované do let mladší doby kamenné. Druhé období prosperity města začíná kolem roku 1900 př. o. l. Město bylo několikrát zničeno, například při vyhnání Hyksósů z Egypta. Při dělení země mezi izraelské kmeny připadla jerišská oblast Benjaminovcům. Město dlouho nebylo obnoveno, protože to Jehošua zakázal, ale již v rané době soudců vyrostlo v jeho sousedství Palmové město (což je dnes synonymum pro Jericho). Přes již zmíněný zákaz bylo město za vlády izraelského krále Achava znovu vystavěno a ve městě určitý čas pobývali i proroci Elijahu (Eliáš) s Elišou, ale přes předpokládaný rozvoj nikdy nedosáhlo původní slávy a významu. V době návratu z babylonského exilu bylo opět osídleno, v helénské době bylo opuštěno a přeměněno na pohřebiště. Západně položené „římské“ Jericho bylo za velkého protirímského povstání zničeno. Zdá se, že právě sem prchli Židé vyhnání Mohamedem, později Jericho ovládli Arabové a po nich i křižáci. Dnešní Jericho leží právě na místě křižáckého Jericha.

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הָעָם
 צֹנֵה אֶת-הַכְּהֻנִּים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן הָעֵדוּת ; וַיַּעֲלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן
 וַיֵּצֵאוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הַכְּהֻנִּים לְאָמֶר : עָלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן
 וְהָיִי כַעֲלוֹת הַכְּהֻנִּים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן
 נִתְקוּ כַפּוֹת רַגְלֵי הַכְּהֻנִּים אֶל הַחֲרָבָה ; וַיָּשָׁבוּ
 מִן-הַיַּרְדֵּן לְמִקְוֵם וַיֵּלְכוּ כַתְּמוּל-שְׁלֹשׁוֹם עַל-כָּל-גְּדוּתָיו

Přechod přes Jordán

Výraz „přejít řeku Jordán“ se stal synonymem překonání poslední velké překážky před vysněným cílem. Kdokoliv ale viděl onen hraniční „veletok“, nemohl si nevšimnout, že se jedná vlastně jen o nevelkou říčku, jejíž překonání je otázkou okamžiku. „Operace Jordán“ měla zcela jistě jiný než vojenský význam. Proto se jí kniha Jehošua tak podrobně věnuje a popisuje mnoho detailů. Pozorný čtenář znalý příběhů Tóry jistě rozpozná momenty, kde Jehošua naráží na události spojené s východem z Egypta, darováním Tóry a cestou ze Sinaje k Izraeli – rozdělení vod Jordánu (podobné rozdělení Rákosového moře), příprava a zasvěcení se před cestou (připomínající přípravy před darováním Tóry na Sinaji), pochod k řece Jordánu za Archou úmluvy (tak jako se za Archou

úmluvy vyrazilo od hory Sinaj směrem k Izraeli). Ale to není vše, jak si za chvíli ukážeme. Nyní se vraťme k zázračnému rozdělení vod Jordánu.

Kněží nesli Archu úmluvy před lidem Izraele, který se z tábora vydal směrem k Jordánu. Když se nohy kněžích dotkly řeky, která byla v tento jarní čas rozvodněná, zastavily se vody řeky nad kněžími jako hráz a vody pod nimi otekly směrem k Mrtvému moři. Tak kněží a lid přešli Jordán suchou nohou. Pak Bůh Jehošuoovi přikázal: „Vyber z každého kmene jednoho muže, aby vzali ze dna Jordánu každý po jednom kameni na znamení pro další generace.“ Bylo to desátého nisanu, kdy Izraelci přešli přes Jordán, a utábořili se v Gilgalu na východ od Jericha. Z dvanácti kamenů tam Jehošua postavil památník a řekl: „Až se vás budou děti ptát, seznamte je s tím, jak jsme suchou nohou přešli Jordán stejně jako Rákosové moře, aby všechny národy poznaly, kdo je Bůh.“

Pravý smysl rozdělení vod Jordánu nespočívá v žádném případě ve snazším přechodu. Ten by ani při rozvodněném stavu řeku nebyl obtížný. Zázrak měl podtrhnout důležitost události. Bůh splnil svůj slib a přivedl potomky praotců do slíbené země. A co víc, všem mělo být jasné, že Bůh kráčí se svým lidem – „Vězte, že živý Bůh je ve vašem středu.“ (J 3:10) Vstupem do Izraele také skončila jedna éra a začala nová, proto hned po přechodu Jordánu čekaly na Izraelce v Gilgalu další úkoly. Na dvanáct kamenů, které jistě odpovídaly dvanácti pomníkům, které Moše vztyčil pod horou Sinaj, nechal Jehošua napsat text Tóry. Dvanáctka představuje celek Izraele, jeho dvanáct kmenů, a tak se hned po vstupu do Zaslíbené země symbolicky spojily v jeden celek tři entity – Tóra, národ a země Izrael (TORAT JISRAEL, AM JISRAEL, EREC JISRAEL).

Řeka Jordán představuje bránu mezi dvěma světy. Při zázračném průchodu pocítil židovský národ svatost země, do které vstoupil. Nebylo to ovšem poprvé a naposledy, kdy se vody Jordánu rozdělily. Podle tradice se tak poprvé stalo při útěku praotce Jákova (Jákoba) před Esavem (Ezauem), podruhé, když neslo dvanáct synů Jakovovu rakev z Egypta do rodinné hrobky v chevronské (hebronské) Machpele. Později se vody řeky rozdělily i před proroky Elijahu a Elišou. Ne náhodou byla klíčem k otevření „jordánské brány“ Archa úmluvy (ARON HABRIT), která představuje Boží přítomnost na zemi. (Ta později „otevřela“ i jerišké hradby.)